

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ КОЛЕДЖ**

Для спеціальності
123 «Комп’ютерна інженерія»
спеціалізації
**5.123.1 «Обслуговування комп’ютерних
систем і мереж»**

**“ЕКОНОМІКА ТА ПЛАНУВАННЯ
ВИРОБНИЦТВА”**
(назва навчальної дисципліни)

**Методичний посібник
для самостійної роботи студентів**

2019 р.

Методичний посібник для самостійної роботи з
дисципліни “Економіка та планування виробництва” для
студентів зі спеціальності 123 «Комп’ютерна інженерія»

спеціалізації 5.123.1 «Обслуговування комп'ютерних систем і мереж» /Уклад.: Захаревич Н.О. – ХДПК, 2019.

Методичний посібник розглянутий та рекомендований цикловою комісією Будівництва та економіки для використання студентами при самостійному вивченні навчальної дисципліни “Економіка та планування виробництва”

Протокол № _____ від “ _____ ” _____ 20 ____ р.

Голова циклової комісії _____ (Підкопай Л.В.)
(підпис) (прізвище та ініціали)

Схвалено методичною радою Харківського державного політехнічного коледжу

Протокол № _____ від “ _____ ” _____ 20 ____ р.

Голова методичної ради _____ (Величко В.О.)
(підпис) (прізвище та ініціали)

В С Т У П

Економіка - наука, яка забезпечує технологію отримання необхідної інформації про фінансово-господарську діяльність підприємства.

Економіка тісно пов'язана з такими науками, як статистика, фінанси, менеджмент, з правовими та соціальними науками. Вивчення навчального матеріалу повинно тісно пов'язуватись з завданнями економічного розвитку країни.

В результаті вивчення тем, які винесені на самостійну роботу, студенти повинні закріпити теоретичні знання з основ економіки, нормування праці, основних положень по ціноутворенню, плануванню виробництва, щоб кваліфіковано оцінювати фінансовий стан підприємства, перспективи його розвитку та приймати обґрунтовані фінансові, економічні та управлінські рішення .

Посібник для самостійного вивчення тем курсу “Економіка та планування виробництва” складається з методичних вказівок по вивченню тем курсу та короткого змісту тем курсу, завдань з перевірки знань.

Основу для самостійного опрацювання програмного матеріалу складають знання, набуті студентами на лекціях , при виконанні практичних завдань.

Тести та практичні завдання включені до посібника з метою поглиблення знань та вмінь і перевірки засвоєного матеріалу курсу.

До кожної теми в посібнику приводиться перелік нормативних та регулюючих документів та список літератури, використання яких підвищує ефективність самостійної роботи студентів.

Тема 1 Правові засади створення і ефективного функціонування підприємств

Питання для самостійного вивчення.

Визначення, цілі та напрями діяльності підприємства. Підприємство як суб'єкт господарської діяльності. Класифікація і структура підприємств. Виробнича структура підприємства та фактори, що її визначають. Види і типи виробничих структур. Правові засади створення і ефективного функціонування підприємств. Об'єднання підприємств, загальна характеристика і особливості діяльності. Характеристика зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства.

Після вивчення матеріалу теми ви повинні **знати:**

- цілі та напрями діяльності підприємства
- класифікацію і структуру підприємств
- види і типи виробничих структур
- зовнішнє та внутрішнє середовища підприємства.

вміти:

- характеризувати структуру підприємства
- визначати цілі та напрями діяльності підприємства
- характеризувати зовнішнє та внутрішнє середовище підприємства.

Питання для самоперевірки.

1. Які нормативно-правові документи регламентують діяльність підприємств.
2. Який правовий документ регламентує відносини між адміністрацією та персоналом.
3. Охарактеризуйте види підприємств за розміром, характером та галузевою сферою діяльності
4. Охарактеризуйте види підприємств за організаційно-правовою формою.
5. Що таке малі підприємства?
6. Що відносяться до добровільних об'єднань?
7. Що таке асоціації, корпорації та консорціуми?
8. Суть “концернів”, “картелів”.

Практичні завдання.

Тести до теми

Тест 1. Які характерні ознаки комерційного підприємства:

- а) розвивається за рахунок власних коштів;
- б) займається діяльністю, що приносить прибуток;
- в) функціонує за рахунок власних коштів і розвивається за рахунок прибуткової діяльності.

Тест 2. Які характерні ознаки некомерційної (непідприємницької) організації:

- а) існує за рахунок бюджетних коштів;
- б) вона не може мати прибутку по роду своєї діяльності;
- в) забезпечується бюджетним фінансуванням, так як по роду своєї діяльності не може мати прибутку.

Тест 3. Підприємство -

- а) це – організаційно відокремлена і економічно самостійна основна (первинна) ланка виробничої сфери народного господарства, що виготовляє продукцію (виконує роботу або надає платні послуги);
- б) це – складова частина народногосподарського комплексу;
- в) це – суб'єкт господарювання.

Тест 4. Що означає поняття „структура підприємства”?

- а) це його внутрішній устрій, який характеризує склад підрозділів та систему зв'язків, підпорядкованості та взаємодії між ними;
- б) це кількість цехів підприємства;
- в) це відділи і лабораторії підприємства.

Тест 5. Що включає в себе економічна діяльність підприємства?

- а) складання стратегічної звітності;
- б) стратегічне і поточне планування, облік і звітність, ціноутворення, систему оплати праці, ресурсне забезпечення виробництва;
- в) контроль за діяльністю підприємства.
- а) своєчасне перерахування коштів в пенсійний фонд.

Тест 6. Що означає виробнича діяльність підприємства?

- а) складання бізнес-плану;
- б) забезпечення виробничих потужностей випуском продукції певного асортименту у відповідності з сировинними ресурсами;

в) збалансування потреб ринку і можливостей підприємства.

Тест 7. Коли формується Статут підприємства?

- а) на етапі ліквідації підприємства;
- б) на етапі створення та реєстрації підприємства;
- в) на етапі функціонування підприємства.

Тест 8. Що таке – Статут підприємства?

- а) це зібрання правил, що регулюють діяльність підприємства та взаємовідносини з іншими господарюючими суб'єктами;
- б) це паспорт підприємства;
- в) це фірмовий знак підприємства.

Тест 9. Яку роль на підприємстві відіграє колективна угода?

- а) регулює взаємовідносини в трудовому колективі;
- б) регулює виробничі, трудові та економічні відносини трудового колективу з адміністрацією (власником) підприємства, що використовує найману працю;
- в) це угода між робітниками і адміністрацією.

Тест 10. Яка особливість приватного підприємства?

- а) в основі знаходиться колективна власність;
- б) засноване на приватній власності громадянина чи його родини;
- в) в основі – індивідуальна власність.

Тест 11. Що означає поняття “спільне підприємство”?

- а) засноване на власності нерезидентів;
- б) засноване на базі об'єднання майна різних власників (юридичних осіб та громадян), тобто зі змішаною формою власності;
- в) це колективне підприємство, засноване на власності різних громадян.

Тест 12. Яка особливість Товариства з обмеженою відповідальністю?

- а) воно не несе відповідальності за свої борги;
- б) товариство несе відповідальність в межах свого статутного капіталу (своїх вкладів);
- в) товариство несе відповідальність не повністю.

Тест 13. Назвіть особливості кооперативних підприємств:

- а) це добровільні об'єднання громадян з метою ведення господарської діяльності;
- б) це колективне підприємство акціонерів;
- в) це споживчі колективи.

Тест 14. Підприємство як економічна система являє собою:

- а) сукупність взаємопов'язаних підрозділів, між якими постійно відбувається взаємодія, спрямована на реалізацію місії підприємства;
- б) сукупність основних та оборотних засобів підприємства;
- в) організацію виробничо-комерційної діяльності.

Тест 15. Підприємство як відкрита система може існувати лише за умови:

- а) перевищення питомої ваги основних фондів над оборотними;
- б) активної взаємодії з оточуючим середовищем;
- в) наявності 30 % персоналу з вищою освітою.

Тест 16. Економічні методи управління підприємством реалізують:

- а) мотиви соціальної поведінки людини;
- б) способи та прийоми примусового впливу на працівників;
- в) матеріальні інтереси участі людини у виробничо-комерційній діяльності.

Тест 17. Структура підприємства – це:

- а) розпорядчі методи управління;
- б) співвідношення основних та оборотних фондів;
- в) внутрішній устрій, що характеризує склад підрозділів підприємства і систему взаємозв'язків між ними.

Література

[1], с.7...85, [2], с.9...40, [3], с.10...54, [4], с.7...20

Нормативні документи

Господарський кодекс України // Відомості Верховної Ради України

Тема 2 Структура управління підприємством.

Питання для самостійного вивчення. Механізм і функції управління підприємством. Управлінські технології. Організаційні структури управління підприємством.

Після вивчення матеріалу теми ви повинні знати:

- принципи побудови організаційної структури підприємства
- типи організаційних структур
- структуру процесів, відповідальності та звітності.

вміти:

- розробляти схеми організаційної структури підприємства

Питання для самоперевірки.

1. Наведіть основні принципи побудови організаційної структури.
2. Які Ви знаєте фази організаційного процесу та які функції виконуються на кожній фазі?
3. Як здійснюється формування підрозділів організаційної структури?
4. Охарактеризуйте механістичні організаційні структури.

Практичні завдання.

Тести до теми

Тест 1 Що слід розуміти під організаційною структурою управління?

- а) Сукупність ланок управління організацією;
- б) Склад підрозділів управління підприємством;
- в) Впорядкованість потоків виробничих ресурсів, які використовуються для виготовлення продукції;
- г) Сукупність і впорядкованість взаємопов'язаних управлінських ланок, які забезпечують здійснення і виконання функцій організації.

Тест 2 Що створює структуру управління організацією?

- а) Сукупність лінійних органів управління;
- б) Сукупність функціональних служб;
- в) Сукупність лінійних і функціональних служб;
- г) Сукупність виробничих підрозділів.

Тест 3 Яку організаційну структуру доцільно застосовувати підприємству, яке має багато регіональних відділень?

- а) Лінійно-функціональну;
- б) Функціональну;
- в) Дивізійну;
- г) Матричну.

Тест 4. Структури, які мають розмиті межі управління, невелику кількість рівнів управління, децентралізацію, називаються:

- а) Механістичні;
- б) Адаптивні;
- в) Фіктивні;
- г) Прозорі.

Література

[1], с.85...120, [2], с.40...53, [3], с.54...77,

Тема 3 Основні фонди: сутність, склад, вартісна оцінка.

Питання для самостійного вивчення.

Основні фонди: сутність, склад, вартісна оцінка. Амортизація основних фондів, методи амортизації.

Після вивчення матеріалу теми ви повинні знати:

- склад і взаємозв'язок засобів виробництва та виробничих фондів
- сфера використання основних фондів
- характер участі у виробництві
- класифікацію основних фондів джерела відновлення основних фондів
- норми амортизаційних відрахувань
- методи нарахування амортизації

вміти:

- розраховувати вартість основних фондів: первісну, амортизаційну, залишкову
- розраховувати амортизацію різними методами

Питання для самоперевірки.

- 1.Оцінка основних фондів підприємства.
- 2.Сутність амортизації основних фондів та сучасні методи її нарахування.
- 3.Методика визначення суми амортизації за податковим методом.
- 4.Види зносу основних фондів.

Практичні завдання.

Завдання 1.

Знайти щорічні амортизаційні відрахування на офісне обладнання, враховуючи, що використовуватись воно буде інтенсивніше в перші роки (кумулятивний метод).

Вихідні дані: Строк служби обладнання – 7 років, ціна придбання – 19 тис. грн.. (в т.ч. витрати на придбання – 430 грн.)

Література

[1], с.227...254, [2], с.132...152, [3], с.108...137, [4], с.75..93

Тема 4 Показники стану, руху та використання основних фондів

Питання для самостійного вивчення.

Економічне і соціальне значення підвищення ефективності відтворення та використання основних фондів підприємства. Системи показників ефективності відтворення засобів праці; рівня використання окремих видів і всієї сукупності основних фондів. Напрями інтенсифікації відтворення та шляхи кращого використання основних фондів підприємства за нормальних умов господарювання.

Після вивчення матеріалу теми ви повинні
знати:

- системи показників ефективності використання основних засобів
- напрями інтенсифікації відтворення та шляхи кращого використання основних фондів підприємства

вміти:

- проводити аналіз ефективного використання основних фондів
- визначати основні напрями поліпшення використання основних та оборотних фондів

Питання для самоперевірки.

1. Показники ефективності відтворення основних фондів
2. Основні напрями покращення використання основних виробничих фондів підприємства.

Практичні завдання.

Завдання 1.

Розрахувати показники стану та ефективності використання основних фондів.

Вихідні дані: Вартість основних засобів на початок року – 12930 тис.грн. За звітний рік введено в експлуатацію основних засобів на суму 8290 тис. грн., виведено з експлуатації на суму 4132 тис. грн. Середньо облікова кількість працюючих – 185 чоловік. Вартість виробленої продукції – 25185 тис. грн. Сума амортизаційних відрахувань за рік склала 40 тис. грн.

Література

[1], с.227...254, [2], с.132...152, [3], с.108...137, [4], с.75..93

Тема 5 Показники ефективності використання оборотних засобів підприємства

Питання для самостійного вивчення.

Оборотні фонди і оборотні засоби: сутність, склад. Поняття норм витрат матеріальних ресурсів. Показники використання матеріальних ресурсів

Після вивчення матеріалу теми ви повинні **знати:**

- склад оборотних фондів
- показники використання матеріальних ресурсів

вміти:

- розраховувати необхідний обсяг оборотних фондів підприємства

Питання для самоперевірки.

1. Загальна характеристика оборотних коштів і їх нормування.
2. Матеріальні ресурси підприємства та показники їх використання.
3. Ефективність використання оборотних коштів.

Практичні завдання.

Завдання 1.

Визначити показники ефективності використання оборотних коштів підприємства (кількість оборотів, тривалість одного обороту), а також суму їх вивільнення (економії) у звітному році у порівнянні з попереднім за рахунок прискорення їх оборотності.

Показники реалізації продукції і оборотних коштів підприємства за попередній та звітний роки

(тис. грн.)		
Показники	Попередній рік	Звітний рік
1. Обсяг реалізованої продукції	14681,5	17318,2
2. Середній залишок оборотних коштів	3246,8	3534,3

Література

[1], с.286...309, [2], с.152...165, [3], с.179...193, [4], с.93...104

Тема 6 Шляхи поліпшення використання оборотних фондів.

Питання для самостійного вивчення.

Показники ефективності використання оборотних засобів підприємства. Управління запасами матеріальних цінностей. . Нормування оборотних засобів підприємства.

Після вивчення матеріалу теми ви повинні **знати:**

- показники використання матеріальних ресурсів

вміти:

- визначати основні напрямки поліпшення використання оборотних фондів

Питання для самоперевірки.

1. Складові елементи норми матеріальних витрат.
2. Нормування оборотних засобів підприємства.
3. Показники ефективності використання оборотних засобів.

Практичні завдання.

Завдання 1.

Визначити оптимальний розмір поставки сировини на підприємство, якщо протягом кварталу для виготовлення продукції витрачається 135 т сировини. Витрати, пов'язані з розміщенням одного замовлення, становлять 187 грн, витрати на збереження однієї тонни сировини протягом кварталу — 45 грн.

Завдання 2.

У звітному році на виготовлення продукції витрачено 360 т сировини. Сировина постачається на підприємство кожні 6 днів. Час між перерахуванням коштів постачальнику і отриманням від нього

сировини на підприємстві — 3 дні, підготовчий запас — 15 днів, страховий запас становить половину поточного. Ціна однієї тонни сировини — 1,7 тис. грн. Визначити норматив оборотних засобів на плановий рік, якщо у плановому році передбачається збільшити обсяги випущеної продукції на 10 %.

Література

[1], с.286...309, [2], с.152...165, [3], с.179...193, [4], с.93...104

Тема 7 Сутнісна характеристика нематеріальних ресурсів підприємства. Поняття та склад нематеріальних активів підприємства. Поняття та види ліцензій.

Питання для самостійного вивчення.

Поняття і види нематеріальних ресурсів підприємства.

Характеристика об'єктів промислової власності (винаходів, промислових зразків, корисних моделей, товарних знаків, знаків обслуговування). Інформаційні технології та інші нематеріальні ресурси («ноу-хау», рацпропозиції, місця походження товару).

Нематеріальні активи і юридичне оформлення права на них. Вартісна їх оцінка і строки зношування.

Після вивчення матеріалу теми ви повинні знати:

- поняття нематеріальних ресурсів
- види нематеріальних активів
- види ліцензій

вміти:

- оцінювати вартість нематеріальних активів
- розраховувати амортизацію нематеріальних ресурсів

Питання для самоперевірки.

1. Значення нематеріальних ресурсів для сучасної системи господарювання і підвищення ефективності виробництва.
2. Змістова характеристика об'єктів інтелектуальної власності, що охороняються авторськими і суміжними правами.
3. Нематеріальні активи: поняття, охорона та реалізація прав

а власності

4. Оцінка вартості нематеріальних активів.

Практичні завдання.

Тести до теми

Тест 1 Нематеріальні активи підприємства - це:

- а) складова частина потенціалу підприємства, яка забезпечує економічну користь протягом тривалого періоду і не має матеріальної основи;
- б) реальні інвестиційні проекти, об'єкти нерухомості та різноманітні фінансові інструменти;
- в) ресурси, кількість яких фіксована і має певні межі;
- г) цінності, що не є фізичними об'єктами, але мають вартість, оцінку; права власності і захист доступу до нематеріальних ресурсів підприємства та їх використання в господарській діяльності з метою одержання прибутку.

Тест 2. Об'єкт промислової власності, який може виступати у формі нового пристрою, речовини, штаму мікроорганізму, а також способів їх одержання - це:

- а) винахід;
- б) промисловий зразок;
- в) «ноу-хау»;
- г) раціоналізаторська пропозиція.

Тест 3. Нове художньо-конструктивне вирішення виробу, в якому досягається єдність технічних та естетичних властивостей - це:

- а) винахід;
- б) промисловий зразок;
- в) «ноу-хау»;
- г) раціоналізаторська пропозиція.

Тест 4. Інформація, яка має реальну або потенційну комерційну цінність для виробництва, до- та після продажного обслуговування й експлуатації продукції у всіх галузях господарської діяльності - це:

- а) винахід;
- б) промисловий зразок;
- в) “ноу-хау”;

г) раціоналізаторська пропозиція.

Тест 5. Технічне рішення, яке є новим і корисним для підприємства, для якого воно подано – це:

- а) винахід;
- б) промисловий зразок;
- в) “ноу-хау»;
- г) раціоналізаторська пропозиція.

Тест 6. Новизна якого з нематеріальних ресурсів має локальний характер:

- а) патентної грамоти;
- б) роялті;
- в) гудвілу;
- г) раціоналізаторської пропозиції.

Тест 7. Охоронний документ, виданий державним органом, що підтверджує право його власника на відповідний об’єкт промислової власності – це:

- а) сертифікат;
- б) патент;
- в) стандарт;
- г) ліцензія.

Тест 8. Дозвіл на використання нематеріального ресурсу протягом певного терміну за обумовлену винагороду – це:

- а) сертифікат;
- б) патент;
- в) іцензія;
- г) свідоцтво.

Тест 9. Роялті – це:

- а) одноразова винагорода за право користування об’єктом ліцензійної угоди;
- б) періодичні відрахування протягом дії ліцензійної угоди;
- в) дозвіл на використання нематеріального ресурсу;
- г) немає вірної відповіді.

Тест 10. Вкажіть нематеріальні ресурси, які є об'єктами промислової власності:

- а) “ноу-хау»;
- б) гудвіл;
- в) промислові зразки;
- г) сировина, матеріали.

Література

[1], с.286...309, [2], с.165...177, [3], с.159...179, [4], с.104..112

Тема 8 Суть та значення інвестицій. Склад і структура інвестицій. Оцінка ефективності капітальних вкладень підприємства

Питання для самостійного вивчення.

Суть та значення інвестицій. Склад і структура інвестицій. Визначення необхідного обсягу та джерел фінансування інвестицій. Оцінка ефективності виробничих і фінансових інвестицій. Шляхи підвищення ефективності використання інвестицій. Після вивчення матеріалу теми ви повинні. Характеристика

Після вивчення матеріалу теми ви повинні
знати:

- сутність інвестицій
- види інвестицій
- склад і структуру інвестицій
- структуру капітальних вкладень
- класифікацію капітальних вкладень
- джерела фінансування капітальних вкладень підприємства

вміти:

- визначати необхідний обсяг інвестицій.
- оцінювати ефективність виробничих і фінансових інвестицій
- визначати економічний ефект від капітальних вкладень підприємства

Питання для самоперевірки.

1. Сутність інвестицій, їх види та характеристика.
2. Характеристика фінансових інвестицій та оцінка їх ефективності.

3. Основні тенденції та оцінка ефективності організаційних нововведень.
4. Шляхи підвищення ефективності використання інвестицій.
5. Чинники підвищення ефективності капітальних вкладень.
6. Оцінка економічної ефективності капітальних вкладень.

Практичні завдання.

Завдання 1.

З метою підвищення конкурентоспроможності на споживчому ринку підприємство має намір здійснити комплекс заходів з модернізації виробництва. Існують три варіанти технічного вирішення. Витрати по їх здійсненню наведені у таблиці.

Показники для вирішення завдання

Показники	До впро- вадження	I варіант	II варіант	III варіант
Обсяг виробництва продукції, т	260	340	400	420
Кошторисна вартість проекту, тис. грн.	380,0	410,0	620,0	740,0
Собівартість продукції, тис. грн.	816,0	840,0	885,0	1080,0
Нормативний коефіцієнт окупності капітальних вкладень	0,15	x	x	x

Розрахувати величину сукупних витрат на 1 т продукції, а також суму річного економічного ефекту від впровадження нової техніки за кожним з наведених варіантів.

Завдання 2.

Визначити річний економічний ефект від впровадження навантажувача, а також термін окупності витрат на його придбання (табл.). До впровадження механізму навантажувально-розвантажувальні роботи здійснювалися вручну.

Інформація для розв'язання завдання

Показники	До впровад- ження механізму	Після впровадження механізму
Вартість навантажувача, тис. грн.	x	10,0
Обсяг робіт, т	2000	2000
Витрати з навантажування вручну, грн.	5400,0	x
Заробітна плата машиніста і поточні витрати з обслуговування навантажувача	x	2500

Література:

[1], с.309...340, [2], с.177...196, [3], с.193...212

Тема 9 Планування і формування персоналу підприємства

Питання для самостійного вивчення.

Поняття, класифікація та структура персоналу. Кадрова політика підприємства. Планування і формування персоналу підприємства.

Після вивчення матеріалу теми ви повинні

знати:

- термін «трудові ресурси»
- поділ персоналу підприємства за категоріями
- визначення термінів «Кваліфікація», «спеціальність», «професія»
- різновиди кадрової політики підприємства
- основні завдання кадрової політики
- вихідні данні для планування чисельності персоналу.

вміти:

- розраховувати планову чисельність основних робітників
- визначати середньооблікову чисельність працівників
- визначати планову чисельність основних і допоміжних робітників.

Питання для самоперевірки.

1. Сучасна кадрова політика підприємств і організацій.
2. Мета і елементи планування чисельності працівників.
3. Сутність середньооблікової чисельності працівників.
4. Сутність штатного розкладу працівників.
5. Вихідні данні для планування чисельності персоналу.
6. Способи визначення планової чисельності основних і допоміжних робітників.

Практичні завдання.

Завдання 1.

Втрати робочого часу через плинність на одного робітника склали 5 дні, а плинність по підприємству - 50 чоловік. Плановий виробіток на людину-день становить 100 тис. грн.

Розрахувати економію робочого часу і можливий додатковий випуск продукції у результаті усунення плинності.

Завдання 2

Визначити приріст обсягу виробництва підприємства за рахунок росту продуктивності праці за даними таблиці 6.1

Таблиця 6.1 — Вихідні дані розрахунків

Показник	Базовий рік	Звітний рік
Обсяг товарної продукції, тис.	22600	22400
Чисельність персоналу, чол.	400	410

Література

[1], с.120...167, [2], с.99...132, [3], с.77...107, [4], с.42...55

Тема 10 Організація та нормування праці на підприємстві.

Питання для самостійного вивчення. Суть і значення нормування праці. Об'єкти нормування праці. Режими праці і відпочинку. Класифікація витрат робочого часу. Система нормативів і норм праці. Методи нормування трудових процесів. Норми виробітку, часу, Правила запровадження, заміни і перегляду норм праці. Державні норми, гарантії і компенсації

Після вивчення матеріалу теми ви повинні **знати:**

- структуру нормованого і ненормованого робочого часу
- систему нормативів і норм праці
- методи нормування трудових процесів

вміти:

- розраховувати чисельність персоналу
- визначати плинність кадрів
- визначити ефективний фонд робочого часу

Питання для самоперевірки.

1. Поясніть значення і основні завдання нормування праці.
2. Назвіть і охарактеризуйте об'єкти нормування праці.
3. Розкрийте структуру витрат робочого часу.

4. Як розраховується і що характеризує коефіцієнт використання робочого часу?
5. Що таке нормативи? Які види нормативів для нормування праці ви знаєте?
6. Порівняйте зміст понять "норматив" і "норма".
7. Як класифікуються норми праці? Назвіть їх основні види.
8. Охарактеризуйте методи нормування трудових процесів. Порівняйте їх прогресивність.

Практичні завдання.

Тести до теми

Тест 1. Аналізуючи організацію праці на підприємстві, доцільно виділяти такі принципи:

- а) пропорційність, ритмічність, узгодженість, безперервність;
- б) безперервність, частоту, циклічність;
- в) ритмічність, відповідальність, інформативність;
- г) пропорційність, ритмічність, достовірність.

Тест 2. Форми організації праці — це:

- а) її різновиди, які відрізняються особливостями розв'язання питань з окремих напрямів організації праці;
- б) її різновиди, які не відрізняються особливостями розв'язання питань з окремих напрямів організації праці;
- в) її різновиди, які взаємопов'язані між собою особливостями розв'язання питань з окремих напрямів організації праці;
- г) її різновиди, які залежать від способів виконання окремих видів операцій.

Тест 3. Технологічний поділ праці передбачає поділ виробничого процесу за:

- а) операціями, циклами;
- б) видами, фазами і циклами;
- в) категоріями, технологіями виробництва;
- г) освітніми характеристиками працівників.

Тест 4. Оберіть правильне твердження: бригада — це:

а) організаційно-технологічне і соціально-економічне об'єднання працівників однакових або різних професій на базі відповідних виробництв, устаткування, інструменту, оснащення, сировини і матеріалів для виконання виробничого завдання з випуску високоякісної продукції певної кількості, з найменшими матеріальними і трудовими витратами, на основі колективної матеріальної заінтересованості й відповідальності;

б) соціально-економічне об'єднання працівників однакових або різних професій на базі відповідних виробництв, устаткування, інструменту, оснащення, сировини і матеріалів для виконання виробничого завдання з випуску високоякісної продукції певної кількості, з найменшими матеріальними і трудовими витратами, на основі колективної матеріальної заінтересованості й відповідальності;

в) організаційно-технологічне об'єднання працівників однакових або різних професій на базі відповідних виробництв, устаткування, інструменту, оснащення, сировини і матеріалів, для виконання виробничого завдання з випуску високоякісної продукції певної кількості, з найменшими матеріальними і трудовими витратами, на основі колективної матеріальної заінтересованості й відповідальності.

Тест 5. Загальна тривалість робочого часу визначається:

- а) встановленими нормами часу;
- б) відпрацьованими годинами;
- в) рівнем розвитку виробництва;
- г) згідно з нормами виробітку.

Тест 6. Об'єктами нормування є:

- а) обсяг роботи за певний період;
- б) зона обслуговування;
- в) чисельність персоналу;
- г) усі відповіді правильні.

Тест 7. За допомогою хронометражу визначають:

- а) тривалість елементів операції;
- б) кількість елементів операції;
- в) якість елементів операції;
- г) різновиди операцій.

Тест 8. Робочий час є загальною мірою:

- а) кількості праці;
- б) якості праці;
- в) якості та кількості виконаної роботи;
- г) трудомісткості праці.

Тест 9. Рациональному використанню робочого часу сприяє:

- а) організація та обслуговування робочих місць;
- б) нормування праці;
- в) організація добору персоналу;
- г) оптимізація режимів праці й відпочинку

Задача

Планова трудомісткість виробничої програми 6520 н-год., корисний фонд часу робітника – 1 865 год., плановий середній процент виконання норм виробітку – 110 %. Якою повинна бути планова чисельність відрядників?

Література

[1], с.120...167, [2], с.99...132, [3], с.77...107

**Тема 11 Планування продуктивності праці на підприємстві.
Зовнішні та внутрішні фактори зростання продуктивності праці.**

Питання для самостійного вивчення Сутність планування праці. Методичні основи планування продуктивності праці. Основні етапи планування продуктивності праці. Фактори, що впливають на підвищення продуктивності праці. Показники вимірювання продуктивності праці

Після вивчення матеріалу теми ви повинні **знати:**

- сутність продуктивності праці
- фактори, що впливають на продуктивність праці
- показники вимірювання продуктивності праці

вміти:

- розраховувати продуктивність праці

Питання для самоперевірки.

1. Дайте визначення поняття “продуктивність праці”.
2. Охарактеризуйте поняття “продуктивність індивідуальної праці” та “продуктивність суспільної праці”.
3. Які Ви знаєте методи вимірювання та показники продуктивності праці?
4. Дайте визначення поняттю “виробіток”. Визначте його показники.
5. Дайте визначення поняття “трудомісткість”. Які ви знаєте види трудомісткості? Охарактеризуйте їх.
6. Охарактеризуйте фактори підвищення продуктивності праці.

Практичні завдання.

Тести до теми

Тест 1. Продуктивність індивідуальної праці відображає:

- а) затрати живої праці робітників;
- б) затрати живої та речової праці.

Тест 2. Норми виробітку це:

- а) необхідна для виконання певної роботи чисельність персоналу;
- б) кількість продукції, яка повинна бути вироблена за одиницю часу;

в) кількість одиниць обладнання, яка обслуговується одним робітником.

Тест 3. До норм праці належать:

- а) норма часу;
- б) норма виробітку;
- в) норма чисельності;
- г) норма обслуговування.

Тест 4. Рівень продуктивності праці характеризують:

- а) фондівддача і фондомісткість;
- б) виробіток на одного працюючого;
- в) трудомісткість продукції;
- г) фондоозброєність праці;
- д) прибуток.

Тест 5. Продуктивність праці вимірюється показниками:

- а) натуральними;
- б) вартісними;
- в) трудовими;
- г) трудовими, натуральними, вартісними.

Тест 6. На динаміку продуктивності праці впливають такі фактори:

- а) структурні зрушення;
- б) підвищення технічного рівня виробництва;
- в) удосконалення управління, організації виробництва та праці;
- г) зміна обсягів виробництва продукції;
- д) жодний із зазначених.

Тест 7. Розподіл та зайнятість робочої сили в командно-адміністративній системі регулює:

- а) біржа праці;
- б) державні органи влади;
- в) ринок;
- г) професійні спілки;
- д) економічні закони.

Тест 8. Диференціація доходів населення визначається рівнем:

- а) продуктивності праці;
- б) продуктивних сил;
- в) виробничих відносин;

г) фондоозброєності; політикою в галузі соціального захисту.

Тест 9. Організація оплати праці значною мірою залежить:

- а) від якості нормативних матеріалів;
- б) існуючої системи виплати соціальної допомоги;
- в) діючої системи преміювання;
- г) усе зазначене;
- д) інших факторів.

Тест 10. В умовах ринкової економіки на всіх рівнях управління можна виокремити завдання щодо поліпшення організації праці, а саме:

- а) соціальні;
- б) економічні;
- в) соціально-економічні;
- г) соціально-психологічні;
- д) професійні.

Задача

Виробіток одного робітника в базисному періоді становив 6 000 грн. Чисельність робітників 400 чол. У плановому періоді зростання продуктивності праці повинно становити 107,9 %, а чисельність робітників повинна зменшитись на 2 %.

Визначити продуктивність праці і чисельність робітників у плановому періоді, а також величину приросту обсягу виробництва.

Література

[1], с.167...227, [2], с.99...132, [3], с.188...419 [4], с.112...124

Тема 12 Поняття та значення нормування праці. Види норм праці.

Задачі і методи технічного нормування праці. Виробничі норми, їх класифікація. Класифікація виробничих процесів і затрат робочого часу. Методи технічного нормування. Проектування норм для механізованих і немеханізованих процесів (ЕНіР, ВНіР, МНіР). Організація і засоби нормативних спостережень. Комплексне вивчення використання робочого часу. Втрати робочого часу.

Після вивчення матеріалу теми ви повинні

знати:

- суть і значення нормування праці
- методи технічного нормування праці
- виробничі норми, їх класифікацію

вміти:

- розраховувати норми часу
- розраховувати норми виробітку
- розраховувати норми обслуговування
- розраховувати норми чисельності
- розраховувати норми оплати праці

Питання для самоперевірки.

1. Що таке технічне нормування праці?
2. Склад технічної норми часу. Визначення підготовчо-заклучного часу.
3. Охарактеризуйте сутність основного та допоміжного часу.
4. Які є методи нормування праці? У чому вони полягають?
5. Характеристика хронометражу, порядок його проведення.
6. Сутність фотографії робочого дня.

Практичні завдання.**Завдання 1.**

На основі даних таблиці сформууйте єдину тарифну сітку:

Диференціація місячних ставок заробітної плати різних категорій персоналу залежно від кваліфікації працівника і складності виконуваних робіт, грн.

Робітники	1597,20	1756,92	1967,75	2223,56	2534,86	-
Фахівці	2223,56	2445,91	2690,51	2959,56	3255,51	3581,06
Керівники	3581,0	4476,33	5819,23	8146,92	12220,38	19552,60
Допоміжний персонал	1200,00	1320,00	1452,00	1597,20	-	-

Література:

[1], с.167...227, [2], с.99...132, [3], с.188...419 [4], с.112...124

Нормативні документи

1.ЗУ «Про оплату праці» від 24.03.1995 № 108\95-ВР зі змінами та доповненнями

2.Постанова КМУ»Про оплату праці працівників на основі Єдиної тарифної сітки розрядів і коефіцієнтів з оплати праці працівників установ,закладів та організацій окремих галузей бюджетної сфери» від 30.08.2002р. № 1298

3.Інструкція зі статистики заробітної плати,затверджена наказом Держкомстату України від 13.01.2004 р. № 5.

Тема 13 Функції заробітної плати.

Сутність заробітної плати. Реальна та номінальна заробітна плата.

Функції заробітної плати: відтворювальна, стимулююча, регулювальна, соціальна. Сучасне регулювання оплати праці.

Після вивчення матеріалу теми ви повинні

знати:

- сутність заробітної плати
- функції заробітної плати
- мотиви трудової діяльності

вміти:

- розраховувати заробітну плату

Питання для самоперевірки.

- 1.Сутність мотивації трудової діяльності персоналу.
- 2.Сутність оплати праці.
- 3.Функції заробітної плати в сучасних умовах.

Практичні завдання.

Завдання 1.

Розрахувати заробітну плату робітника за відрядно-преміальної системи оплати праці за наступними даними:

норма витрат праці - 0,4 людино-год на один виріб;
розцінка за виріб -0,3068 грн;
відпрацьовано 176 людинр-год;
вироблено 485 виробів.

Премія нараховується: зй 100 % виконання норм - 10 %; за кожний відсоток перевиконання – 1,5% відрядного заробітку.

Завдання 2

Визначити заробітну плату відрядника, який за місяць виготовив 180 виробів за планом 150 шт./міс.

Вихідна база для нарахування доплат - 114 % від плану.

Трудовісткість виготовлення виробу - 1,2 нормо-год,

розряд робіт V,

тарифна ставка I розряду -1,2 грн/год,

тарифний коефіцієнт V розряду -1,5.

Шкала для визначення відсотка зростання розцінки наведена в таблиці.

Таблиця Шкала для визначення відсотка зростання розцінки

% перевиконання вихідної бази для нарахування доплат	1-10	11-25	26-40	41 і більше
% зростання розцінки	25	50	75	100

Література:

[1], с.167...227, [2], с.99...132, [3], с.188...419

Нормативні документи

1.ЗУ «Про оплату праці» від 24.03.1995 № 108/95-ВР зі змінами та доповненнями

2.Постанова КМУ»Про оплату праці працівників на основі Єдиної тарифної сітки розрядів і коефіцієнтів з оплати праці працівників установ,закладів та організацій окремих галузей бюджетної сфери» від 30.08.2002р. № 1298

3.Інструкція зі статистики заробітної плати,затверджена наказом Держкомстату України від 13.01.2004 р. № 5.

Тема 14 Особливості організації оплати праці в сучасних умовах.

Питання для самостійного вивчення.

Організація оплати праці на підприємстві. Форми оплати праці на основі тарифної системи. Безтарифні моделі організації оплати праці. Планування фонду оплати праці на підприємстві.

Після вивчення матеріалу теми ви повинні

знати:

- форми і системи оплати праці

вміти:

- визначати фонд оплати праці підприємства

Питання для самоперевірки.

- 1.Види, форми і системи оплати праці.
- 2.Сутність преміювання персоналу.
- 3.Планування оплати і продуктивності праці.
- 3.Участь працівників у прибутках підприємства.

Практичні завдання.**Завдання 1.**

Визначити фонд тарифної заробітної плати відрядників цеху, якщо відомо, що ставка І розряду за нормальних умов 1,3 грн. /год, а в шкідливих - 1,55 грн/год.

Дані з трудомісткості робіт за розрядами подано у таблиці 1.

Таблиця 1 - Вихідні дані для розрахунків

Розряд	Тарифний коефіцієнт	Трудомісткість робіт, тис. нормо - год	
		Нормальні умови	Шкідливі умови
I	1,00	160	80
II	1,09	250	190
III	1,20	1300	290
IV	1,33	400	90
V	1,50	360	100
VI	1,72	170	20
Усього		2640	770

Література:

[1], с.167...227, [2], с.99...132, [3], с188...419

Нормативні документи

1.ЗУ «Про оплату праці» від 24.03.1995 № 108\95-ВР зі змінами та доповненнями

2.Постанова КМУ»Про оплату праці працівників на основі Єдиної тарифної сітки розрядів і коефіцієнтів з оплати праці працівників

установ, закладів та організацій окремих галузей бюджетної сфери» від 30.08.2002р. № 1298

3. Інструкція зі статистики заробітної плати, затверджена наказом Держкомстату України від 13.01.2004 р. № 5.

Тема 15 Система доплат, надбавок та премій працівниками

Питання для самостійного вивчення.

Види заохочень і надбавок. Преміювання працівників.

Система надбавок доплат та премій працівникам. Величина надбавок. Структуру заробітної плати

Після вивчення матеріалу теми ви повинні

знати:

- види заохочень і надбавок
- види премій
- структуру заробітної плати

вміти:

- розраховувати заробітну плату
- розраховувати суму преміальних
- визначати фонд оплати праці підприємства

Питання для самоперевірки.

1. Які питання з оплати праці регулюються державою згідно із законодавством України?
2. Розкрийте зміст основної заробітної платні та дайте характеристику її складових.
3. Дайте визначення додаткової заробітної платні та елементів, що входять до її складу.
4. Які компенсації та інші заохочувальні виплати входять до заробітної платні?
5. Розкрийте особливості нарахування премій

Практичні завдання.

Завдання 1

Обчислити заробіток за березень 1999 р. працівників бригади при по часовій оплаті, якщо відомо, що в бригаді працювало 5 чол. За місяць план перевиконано на 110% (премія 20%) на базі таких даних:

VI розряд (1,8 грн.) – 2 чол. по 168 год

V розряд (1,531 грн.) – 1 чол. 122 год

І розряд (1,0 грн.) - 1 чол. 102 год

IV розряд (1,35 грн.) - 1 чол. 168 год.

Завдання 2 Розмір преміальних доплат робітникам визначається у: а) відсотках від основної заробітної плати; б) відсотках від додаткової заробітної плати; в) відсотках від основної та додаткової заробітної плати; г) вигляді конкретної суми; д) правильні відповіді “а” і “г”; е) усі наведені відповіді правильні.

Література:

[1], с.167...227, [2], с.99...132, [3], с188...419

Нормативні документи

1.ЗУ «Про оплату праці» від 24.03.1995 № 108\95-ВР зі змінами та доповненнями

2.Постанова КМУ»Про оплату праці працівників на основі Єдиної тарифної сітки розрядів і коефіцієнтів з оплати праці працівників установ,закладів та організацій окремих галузей бюджетної сфери» від 30.08.2002р. № 1298

3.Інструкція зі статистики заробітної плати,затверджена наказом Держкомстату України від 13.01.2004 р. № 5.

Тема 16 Регулювання економіки – головна економічна риса держави

Питання для самостійного вивчення.

Суть, цілі і засоби державного регулювання економіки Роль держави в регулюванні економіки

Після вивчення матеріалу теми ви повинні **знати:**

- поняття державного регулювання економіки

- необхідність державного регулювання
- цілі та задачі державного регулювання
- форми державного регулювання економіки

Питання для самоперевірки

1. Чим обумовлена необхідність державного регулювання економіки? Які недоліки ринкового саморегулювання?
2. Що таке державне регулювання економіки?
3. Які цілі та завдання державного регулювання економіки?
4. Що є об'єктами державного регулювання економіки і хто виступає суб'єктами?
5. Які принципи державного регулювання економіки?
6. Які основні методи державного регулювання економіки?
7. Які органи державної влади здійснюють керівництво економікою України, що належать до їх компетенції?

Практичні завдання.

Тести до теми

Тест 1. Визначте соціально-економічні умови (передумови) виникнення державного регулювання економіки.

- а) перехід економіки на ринкові засади;
- б) галузевий і територіальний розподіл праці, створення системи органів, які наділені регулюючими функціями, розробка методології державного регулювання економіки;
- в) розробка теорії державного регулювання економіки і створення системи органів, що виконують регулюючі функції.

Тест 2. Державне регулювання економіки – це:

- а) використання бюджетно-податкової і кредитно-фінансової систем із метою реалізації соціально-економічної політики держави;
- б) планування соціально-економічного розвитку, що не носить обов'язкового характеру;
- в) вплив держави на відтворювальні процеси в економіці за допомогою правових і економічних регуляторів;
- г) втручання держави в економічну діяльність підприємств шляхом прийняття законів, що обмежують їхню діяльність.

Тест 3. Об'єктом державного регулювання економіки у вузькому розумінні цього слова є:

- а) підприємства галузей виробничої сфери;
- б) світове господарство;
- в) проблеми, сектори та галузі економіки, функціонування (вирішення) яких ринковий механізм забезпечує незадовільно або не забезпечує зовсім;
- г) економіка держави.

Тест 4. Об'єктом державного регулювання економіки у широкому розумінні цього слова є:

- а) підприємства галузей виробничої сфери; б) світове господарство;
- в) умови, проблеми, сектори та галузі економіки, функціонування (рішення) яких ринковий механізм забезпечує незадовільно або не забезпечує зовсім;
- г) економіка держави.

Тест 5. Необхідність державного регулювання економіки обумовлюють такі економічні функції держави:

- а) захист від зовнішнього ворога;
- б) розробка правових засад розвитку економіки;
- в) розвиток усіх форм підприємництва;
- г) економічна безпека держави.
- д) соціальний захист населення.

Тест 6. Формами державного регулювання економіки є:

- а) адміністративне й економічне регулювання;
- б) бюджетно-податкове, фінансово-кредитне, цінове регулювання, регулювання оплати праці, індикативне планування;
- в) адміністративне, бюджетне, податкове, фінансово-кредитне регулювання і планування.

Тест 7. Цінове регулювання – це:

- а) установлення податків та їх ставок у складі ціни;
- б) установлення фіксованих цін на товари та послуги;
- в) втручання держави у процес ціноутворення, що здійснюється за допомогою як прямих так і непрямих засобів.

Тест 8. У вітчизняній економіці діють такі види цін:

- а) державні фіксовані та регульовані;
- б) ринкові та регульовані;
- в) державні фіксовані, регульовані та вільні.

Тест 9. Ступінь та методи втручання держави у процес ціноутворення залежать від:

- а) волі та бажання політичної партії, що прийшла до влади;
- б) зрілості ринкових відносин;
- в) прийнятої у державі концепції державного регулювання;
- г) стабільності економіки.

Тест 10. Пряме втручання держави у ціноутворення здійснюється шляхом:

- а) установлення єдиних податків, що містять ціни;
- б) установлення фіксованих цін;
- в) затвердження структури ціни.

Література

[2], с.40...53, [3], с.299...356

Тема 17 Система планування на підприємстві: стратегічне, тактичне, поточне й оперативне

Питання для самостійного вивчення.

Прогнозування та планування діяльності підприємства. Класифікація методів планування. Система планування на підприємстві: стратегічне, тактичне, поточне й оперативне.

Після вивчення матеріалу теми ви повинні **знати:**

- сутність планування і особливості його здійснення на підприємстві
- систему планів підприємства
- різновиди планів та їхні комплекси
- зміст поточних планів
- структуру поточних планів
- основні завдання оперативно-календарного планування
- мету, завдання і зміст фінансового плану

вміти:

- розрізняти види (форми) планування і види планів
- складати поточний план підприємства згідно з Типовою методикою розробки техпромфінплану підприємства

Питання для самоперевірки.

1. Загальна характеристика методики планування.
2. Методи і інструменти планових розрахунків.
3. Основні принципи планування.
4. Різновиди планів і їх особливості.
5. Суть календарного планування.
6. Зміст та організація розробки поточних планів.
7. Система оперативно-календарного планування на підприємстві.

Практичні завдання.

Завдання 1.

Визначити загальний обсяг валової продукції, що буде виготовлений підприємством у плановому році, якщо відомо, що середньооблікова чисельність працюючих становитиме 900 чол., а денний виробіток на одного працюючого - 100 грн.

Завдання 2.

Визначте потребу у комплектуючих деталях на плановий період за умови, що норми витрат немає. Фактичні витрати за минулий період становили 10 тис. шт. У плановому періоді обсяг збільшиться на 10%. Потрібно забезпечити економію комплектуючих на 3 %.

Література

[2], с.85...99, [3], с.229...336, [4], с.42... 55

Нормативні документи

1. Господарський кодекс від 16.01.2003 р. № 436-IV
2. Наказ Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України від 27.05.2003 р. № 137 «Про затвердження Порядку складання фінансового плану державними підприємствами (крім казенного) та контролю за його виконанням»

Тема 18 Основні принципи планування. Класифікація методів планування діяльності підприємства, їх характеристика.

Питання для самостійного вивчення. Поняття і значення планування. Завдання і принципи планування на підприємстві Процес планування на підприємстві. Принципами планування

Після вивчення матеріалу теми ви повинні **знати:**

- зміст планування
- функції планування
- мету планування
- доцільність планування
- класифікацію планування
- мету, завдання і зміст фінансового плану

вміти:

- розрізняти види (форми) планування і види планів
- складати поточний план підприємства згідно з Типовою методикою розробки техпромфінплану підприємства

Питання для самоперевірки.

1. Сутність, призначення та механізм розробки планів.
2. Зміст і структура фінансового плану.
3. Характеристика основних розділів та процедура складання техпромфінплану підприємства

Практичні завдання.

Тести до теми

- Тест 1. Основними перевагами планування в умовах ринку порівняно з директивним плануванням є:
- а) самостійне здійснення всього комплексу планової роботи;
 - б) доведення «зверху» основних показників діяльності;
 - в) самостійність вибору розмірів матеріального стимулювання;
 - г) ризик у підприємницькій діяльності.

Тест 2. Найважливішими принципами планування є:

- а) зв'язок і взаємозалежність планових і фактичних показників;
- б) суб'єктивна оцінка майбутнього стану підприємства і мобільність;
- в) врахування життєвого циклу товарів;
- г) системність і безперервність планування.

Тест 3. Під плануванням діяльності підприємства розуміють:

- а) порівняння основних показників його розвитку у звітному і базовому періодах;
- б) розрахунок майбутньої величини прибутків;
- в) процес визначення цілей підприємства, а також засобів і шляхів їх досягнення;
- г) аналіз перспектив розвитку підприємства в порівнянні з іншими підприємствами цієї ж галузі.

Тест 4. Загальнофірмові цілі мають бути:

- а) конкретними, прибутковими, підтримуючими, равовими, економічними;
- б) конкретними, орієнтовними в часі, досяжними, підтримуючими;
- в) вимірювальними, досяжними, прибутковими, економічними, соціальними;
- г) досяжними, правовими, економічними, конкретними.

Тест 5. Оперативно-виробниче планування являє собою:

- а) систему заходів, спрямованих на конкретизацію техніко-економічного плану в часі і просторі;
- б) систему планування і обліку номенклатури, об'єму продукції, собівартості продукції;
- в) заходи з розробки перспективних планових завдань і розрахунків.

Тест 6. Вихідною інформацією для розробки бізнес-плану є:

- а) інформація про кількість підприємств, що виготовляють аналогічну продукцію;
- б) інформація про ринковий попит на товар;
- в) інформація про ціни на аналогічні товари за кордоном.

Тест 7. Визначення планових показників на основі впливу

найважливіших чинників відбувається при використанні:

- а) екстраполяційного методу;
- б) факторного методу;
- в) нормативного методу;
- г) балансового методу;
- д) матричного методу.

Тест 8. Для забезпечення погодження потреб і ресурсів при плануванні застосовується:

- а) екстраполяційний метод;
- б) факторний метод;
- в) нормативний метод;
- г) балансовий метод;
- д) матричний метод.

Тест 9. Планування на період від одного до п'яти років – це: а)

- а) короткострокове планування;
- б) середньострокове планування;
- в) довгострокове планування;
- г) стратегічне планування.

Тест 10. Основне завдання оперативно-календарного планування – це:

- а) визначення довгострокової стратегії підприємства;
- б) визначення обсягів і структури продуктово-асортиментної програми підприємства та ресурсів, необхідних для виробництва і реалізації продукції;
- в) визначення попиту на продукцію та планування її збуту;
- г) конкретизація показників поточного плану з метою організації пла- номірної та ритмічної роботи підприємства та його підрозділів;
- д) конкретизація показників сукупних фінансово-економічних результатів діяльності підприємства.

Література

[2], с.85...99, [3], с.229...336 [4], с.42... 55

Тема 19 Типовий зміст і методика складання окремих розділів бізнес-планів.

Питання для самостійного вивчення. Бізнес-план. Підготовка та розробка бізнес-плану. Зміст бізнес-плану. Структура бізнес-плану

Після вивчення матеріалу теми ви повинні **знати:**

- поняття бізнес-плану
- етапи складання бізнес-плану
- основні завдання, які виконує бізнес-план
- процес підготовки і розробки бізнес-плану
- зміст і структуру бізнес-плану

вміти:

- складати резюме проекту
- складати виконавче резюме

Питання для самоперевірки.

1. Сутність, призначення та механізм розробки бізнес-плану.
2. Зміст і структура бізнес-плану.
3. Характеристика основних розділів та процедура складання бізнес-плану.

Практичні завдання.

Тести до теми

Тест 1. Зміст і структура бізнес-плану законодавчо встановлені:

- а) органами місцевого самоврядування;
- б) Фондом державного майна України;
- в) Кабінетом Міністрів України;
- г) Верховною Радою України;
- д) не регламентуються.

Тест 2. Бізнес-план підприємства — це:

- а) письмовий документ, який описує підприємство, його цілі та шляхи їхнього досягнення;
- б) стандартизована імітаційна модель для розробки технічно-економічних обґрунтувань і проведення аналізу доцільності інвестиційних проектів;
- в) документ, який містить систему ув'язаних у часі й просторі та узгоджених із метою і ресурсами заходів і дій, спрямованих

на отримання максимального прибутку внаслідок реалізації підприємницького проекту (угоди).

Тест 3. Розробка бізнес-плану здійснюється для:

- а) державної реєстрації суб'єктів господарювання;
- б) приватизації підприємства;
- в) подання в галузеві органи управління;
- г) перемоги над конкурентами;
- д) залучення інвесторів;
- е) техніко-економічного обґрунтування господарської діяльності підприємства.

Тест 4. Ризик - це:

- а) основа для оцінки перспективи розвитку та управління новим бізнесом;
- б) загроза того, що суб'єкт підприємницької діяльності понесе додаткові витрати в порівнянні з тими, що передбачалися проектом або програмою його дій;
- в) можливість невдачі та непередбачених втрат, що виникають при будь-яких видах діяльності, пов'язаних із виробництвом та реалізацією продукції, робіт, наданням послуг.

Тест 5. Резюме — це:

- а) опис можливостей і стратегії підприємства (аналізується, які можливості має підприємство, як вони впливають на бізнес, обґрунтовується стратегія для того, щоб скористатися сприятливою ситуацією);
- б) певний стандарт ділових пропозицій потенційним партнерам та інвесторам;
- в) добре сконструйована система даних про комерційні перспективи підприємницького проекту, про виробниче, організаційне і фінансове забезпечення програми його реалізації.

Література

[2], с.85...99, [3], с.236...356 [4], с.42... 55

Тема 20 Розвиток системи стратегічного планування та бізнес-планування за ринкових умов господарювання.

Питання для самостійного вивчення. Сутність та предмет стратегічного маркетингового планування. Завдання та принципи стратегічного планування маркетингу. Моделі стратегічного

маркетингового планування. Методи розроблення і здійснення маркетингових програм

Після вивчення матеріалу теми ви повинні

знати:

- послідовність дій при стратегічному плануванні
- вимоги до стратегічних планів
- етапи стратегічного планування

вміти:

- визначати сутність, мету, принципи стратегічного планування
- розробляти основні елементи стратегічного плану

Питання для самоперевірки.

1. Визначте суть понять «стратегічне управління» й «стратегічне планування».
2. Структура стратегічного плану розвитку підприємства.
3. Чи припускається використання власних методик при оцінці економічної ефективності стратегічного плану розвитку підприємства?
8. Як класифікуються стратегії?

Практичні завдання.

Тести до теми

Тест 1 Типи стратегій:

- а) стабільність, зростання, скорочення;
- б) характер зв'язків, час реалізації, розмір ризику;
- в) політичні процеси, правове регулювання, науково-технічний рівень.

Тест 2 Основне завдання стратегічного планування полягає в:

- а) забезпеченні нововведень та організаційних змін, необхідних для функціонування підприємства та його конкурентоспроможності;
- б) перерозподілі управлінських функцій, повноважень, відповідальності;

в) створенні мотиваційної системи для досягнення стратегічних цілей.

Тест 3 Прогнозування являє собою:

- а) наукове обґрунтування можливих змін або якісного стану економіки в майбутньому;
- б) стратегічні рішення, що визначають динаміку технології підприємства;
- в) сукупність стратегічних рішень, що визначають номенклатуру, обсяг та якість продукції і способи поведінки підприємства на ринку.

Література

[2], с.85...99, [3], с.299...356 [4], с.42... 55

Тема 21 Вироблена продукція (виконана робота, надана послуга) як конкретний продукт праці, результат діяльності виробничих та інших господарських систем.

Питання для самостійного вивчення.Продукція: сутність, різновиди і конкурентоспроможність Поняття та класифікація продукції. Якість і конкурентоспроможність продукції (послуг). Стандартизація і сертифікація продукції (послуг).

Після вивчення матеріалу теми ви повинні **знати:**

- поняття виробленої продукції
- класифікацію продукції
- поняття якості продукції
- шляхи підвищення конкурентоспроможності та якості продукції
- шляхи підвищення конкурентоспроможності та якості продукції
- сутність стандартизації
- складові елементи і принципи здійснення стандартизації

Питання для самоперевірки

1. Планування і організація виробництва продукції (робіт, послуг).
2. Класифікація продукції за економічним призначенням.

3. Показники обсягу продукції.
4. Номенклатура та асортимент продукції.
5. Якість продукції : основні поняття, терміни і значення.
6. Організація управління якістю продукції і забезпечення конкурентоспроможності підприємства.
7. Стандартизація і сертифікація продукції

Практичні завдання.

Тести до теми

Тест 1. Що таке якість продукції?

- а) сукупність властивостей продукції, що зумовлюють міру її придатності задовольняти потреби людини відповідно до свого призначення;
- б) властивість виробу виконувати свої функції зі збереженням експлуатаційних показників у встановлених межах протягом відповідного проміжку часу;
- в) властивість виробу тривалий час зберігати свою роботоздатність за тих чи тих умов експлуатації, її оцінюють двома головними показниками - строком служби і технічним ресурсом.

Тест 2. Які з перелічених показників характеризують якість продукції?

- а) довговічність, унікальність, ціна;
- б) надійність, ціна, універсальність;
- в) надійність, довговічність та ремонтпридатність.

Тест 3. Існують такі методи оцінки рівня якості продукції:

- а) диференційований;
- б) комплексний;
- в) органолептичний;
- г) усі зазначені методи є методами оцінки рівня якості продукції.

Тест 4. Який з методів розрахунку показників якості продукції передбачає, що показники якості визначають спеціалісти лабораторій, конструкторських відділів, обчислювальних центрів тощо шляхом випробування виробів?

- а) соціологічний

- б) експертний;
- в) традиційний.

Тест 5. У чому полягає суть визначення коефіцієнта конкурентоспроможності продукції?

- а) у визначенні рівня технічних параметрів продукції;
- б) у визначенні рівня економічних параметрів продукції;
- в) жодна відповідь не є правильною;
- г) у визначенні технічних та економічних параметрів продукції.

Тест 6. Який підхід до визначення конкурентоспроможності продукції передбачає, що конкурентоспроможність підприємства вища там, де краще організовано виробництво, збут, управління фінансами і таке інше.

- а) функціональний підхід;
- б) структурний підхід.

Тест 7. Визначення і застосування єдиних правил з метою упорядкування діяльності у певній галузі – це:

- а) внутрішньовиробничий технічний контроль;
- б) сертифікація;
- в) стандартизація.

Тест 8. Державний нагляд за якістю здійснює:

- а) податкова служба;
- б) Державний комітет України зі стандартизації, метрології та сертифікації;
- в) Кабінет Міністрів України.

Література

[1], с.208...222, [2], с.253...259, [3], с.356...382

Тема 22 Калькуляція собівартості.

Питання для самостійного вивчення.

Планова (нормативна) калькуляція. Собівартість.

Після вивчення матеріалу теми ви повинні **знати:**

- склад виробничої собівартості продукції (робіт, послуг)

- склад адміністративних витрат
- склад витрат на збут
- мету планування витрат підприємства
- послідовність планування витрат підприємства

вміти:

- визначати виробничу собівартість валової продукції (робіт, послуг)
- складати планову (нормативну) калькуляцію на одиницю продукції (робіт, послуг)

Питання для самоперевірки.

- 1.Складання пданової (нормативної) калькуляції собівартості продукції.
- 2.Характеристика витрат, які не входять до собівартості продукції (робіт, послуг).

Практичні завдання.

Завдання 1

Підприємство за звітній період виготовило 10000 шт. одиниць продукції, витрати підприємства у звітньому періоді склали :

- сировина і матеріали – 8650 грн.
- паливо і енергія – 2695 грн.
- купівельні напівфабрикати – 1631 грн.
- заробітна плата - 6000 грн.
- відрахування до ПФ - суму визначити
- відрахування до ФССзТВП - суму визначити
- відрахування до ФЗ - суму визначити
- відрахування до ФССНВВ - 3,31% (умовно)
- амортизаційні відрахування – 1590 грн.
- інші операційні витрати – 694 грн.

Скласти калькуляцію (фактичну) одиниці продукції .

Література:

[1], с.374...413, [2], с.244...248, [3], с.419...449, [4], с.134...139

Тема 23 Джерела і шляхи зниження собівартості продукції.

Питання для самостійного вивчення.

Шляхи зниження собівартості продукції в умовах ринкової економіки.

Після вивчення матеріалу теми ви повинні

знати:

- поняття собівартості
- класифікація витрат і структура собівартості
- основні методи розрахунку собівартості
- техніко-економічні фактори впливу на зниження собівартості продукції

вміти:

- планувати організаційно-технічних заходи щодо використання внутрівиробничих резервів зменшення собівартості продукції
- розраховувати зниження собівартості продукції за факторами

Питання для самоперевірки

- 1.Сутність та напрямки управління витратами підприємствами.
- 2.Резерви оптимізації витрат підприємства.

Практичні завдання.

Завдання 1

Розрахувати відсоток зниження витрат на 1-ну гривню товарної продукції, якщо виробнича програма підприємства становить 500 виробів А, 720 виробів Б, собівартість яких відповідно дорівнює 85 і 160 грн./шт. Планом передбачено збільшити випуск продукції А на 20%, Б – на 40%, собівартість яких відповідно 80 і 142 грн. Ціна виробника продукції А – 110 грн., Б – 200 грн.

Література:

[1], с.374...413, [2], с.248...253, [3], с.419...449, [4], с.140...151,

Тема 24 Механізм ціноутворення на підприємстві.

Питання для самостійного вивчення.

Поняття, роль і функції ціни в ринковій економіці. Класифікація цін (тарифів). Поняття про прямі та непрямі податки. Структура оптової ціни виробника, відпускної та роздрібною ціни. Методи ціноутворення на підприємстві. Цінова політика підприємства.

Державне регулювання цін на продукцію підприємств. Закон України “Про ціни і ціноутворення”. Державний контроль за цінами

Після вивчення матеріалу теми ви повинні
знати:

- механізм ціноутворення на підприємстві
- види цін

вміти:

- визначати ціну реалізації продукції (робіт, послуг)

Питання для самоперевірки.

1. Ціна. функції ціни.
2. Політика ціноутворення в Україні.

Практичні завдання.

Завдання 1

У першому кварталі змінні витрат на 1 виріб склали 95 грн., ціна одиниці продукції - 125 грн., загальні постійні витрати 1000 тис. грн. у другому кварталі ціни на сировину зросли на 10%, що привело до зростання змінних витрат також на 10%. Визначте, як зміна цін на сировину вплине на критичний випуск продукції.

Література:

[1], с.374...413 , [4], с.140..152

Нормативні документи

Закон України “Про ціни і ціноутворення” від 03.12.90 р. № 507-ХІІ (із змін. і допов.).

Тема 25 Оцінка фінансово-економічного стану підприємства

Питання для самостійного вивчення.

Оцінка фінансово-економічного стану та ефективності діяльності підприємства. Рентабельність. Фінансування. Чистий дохід. Чистий прибуток.

Після вивчення матеріалу теми ви повинні

знати:

- точка беззбитковості (порог рентабельності)
- визначення ефективності виробництва
- загальний механізм визначення ефективності підприємства
- показники ефективності виробництва
- показники рівня ефективності господарювання

вміти:

- розраховувати поріг рентабельності
- визначати ефективність роботи підприємства
- давати оцінку фінансовому стану підприємства

Питання для самоперевірки.

1. Прибутковість підприємства та його показники.
2. Методика розрахунку порогу рентабельності.
3. Чистий прибуток та методика його розрахунку.
4. Механізм визначення ефективності підприємства.
5. Оцінка фінансового стану підприємства.

Практичні завдання.**Завдання 1.**

Дохід підприємства становить 650 тис.грн. Рентабельність, як прибуток до операційних витрат, дорівнює 15%.

Як зміниться рентабельність за умови незмінності суми операційних витрат, якщо наступного року чистий дохід збільшиться на 5%.

Завдання 2.

На скільки необхідно збільшити обсяг реалізованої продукції, щоб у плановому періоді фондовіддача становила 0,3?

Вихідні дані:

Показники	
1. Обсяг реалізації продукції, тис.шт.	1000
2. Ціна одиниці, грн.	2,50
3. Середньорічна вартість основних фондів, тис.грн.	18000

Література:

[1], с.447...483, [2], с.253...2565 [3], с.482...503, [4], с.152...157

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Базова

1. Бойчик І.М Економіка підприємства: підручник. / І.М.Бойчик. – К.: Кондор -Видавництво, 2016.– 378 с.
2. Економіка підприємства : підручник / за заг. ред. д.е.н.,проф. Л. Г. Мельника. - Суми : Університетська книга, 2012. - 864 с.
3. Шваб Л.І. Економіка підприємства: підручник / Л.І. Шваб. – К.: Каравела, 2011. – 416 с.
4. Яркіна Н.М. Економіка підприємства : Навч. посіб. / Н. М. Яркіна. – Вид. 2-ге перероб. і доп. – К. : Видавництво Ліра-К, 2017. – 600 с.
5. Економіка підприємства : навч. посіб. / за ред. А. В. Шегди. – К. : Знання-Прес, 2011. – 651 с.
6. Гринчуцький В. І. Економіка підприємства. 2-ге видання. Навчальний посібник / В. І. Гринчуцький. – Видавництво "Центр навчальної літератури" : К., 2012. – 302 с.

Додаткова

7. Захарченко В. І. Економіка підприємства. Практикум. / В. І. Захарченко. – Видавництво "Центр навчальної літератури": К., 2012. – 144 с.
8. Ведерніков, М. Д. Нормування праці : навч. посібник / М. Д. Ведерніков, О. О. Чернушкіна. — Львів : Новий Світ-2000, 2013. — 372 с.
9. Грибалев Н.П. Бизнес-план: практ. рук. /Н.П.Грибалев, И.Г.Игнатьева.– СПб: Белл, 2011.– 160 с.
10. Лукашевич, В. М. Економіка праці та соціально-трудові відносини : навч. посібник / В. М. Лукашевич. — 2-ге видання, перероб. та доповн. : рис., табл. ; тестові завдання з дисципліни : — Львів : Новий Світ-2010. — 424 с.
11. Господарський кодекс України // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 18–22.

12. Закон України “Про оплату праці” від 24.03.95 р. № 108/95 (із змін. і допов.).
13. Закон України “Про ціни і ціноутворення” від 03.12.90 р. № 507-XII (із змін. і допов.).

Інформаційні ресурси

14. Сервер Верховної Ради України: portal. Rada.gov.ua.
15. Нормативні акти України: www.nau.kiev.ua.
16. Право. Україна : www.legal.cov.ua/cgi-bin/matrix.cgi/pravo.html.
17. Українське право : www.ukrpravo.com.
18. Інтернет-портал газети «Бізнес»: http://www.business.kiev.ua
19. Бібліотека корпоративного управління :http
//www.corpgov.net
20. ЛігаБізнесІнформ : www.liga.net.
21. Економіка підприємства - Покропивний С. Ф. /
[Електронний ресурс]. Режим доступу:
http://ageofbook.com/study-materials/economy-of-enterprise/2176-ekonomika-pidpriyemstvapakropivnijj-s-f.html
22. Економіка підприємства - Макаровська Т. П. / [Електронний
ресурс]. Режим доступу: http://ageofbook.com/study-
materials/economy-of-enterprise/1282-ekonomika-
pidpriyemstvamakarovska-t-p.html
23. Складенко В.К Економіка підприємства / [Електронний
ресурс]. – Режим доступу: http: //www.e-
knigka.org.ua/2007/10/19/jekonomika_predprijatija.html.

З М І С Т

Вступ	3
1 Тема 1 Правові засади створення і ефективного функціонування підприємств	4
2 Тема 2 Структура і управління підприємством.....	7
3 Тема 3 Основні фонди: сутність, склад, вартісна оцінка.	9
4 Тема 4 Показники стану, руху та використання основних фондів.....	10
5 Тема 5 Показники ефективності використання оборотних засобів підприємства Показники стану, руху та використання основних фондів.....	11
6 Тема 6 Шляхи поліпшення використання оборотних фондів.....	12
7 Тема 7 Сутнісна характеристика нематеріальних ресурсів підприємства.Поняття та склад нематеріальних активів підприємства.	13
8 Тема 8 Суть та значення інвестицій. Склад і структура інвестицій. Оцінка ефективності капітальних вкладень підприємства.....	16
9 Тема 9 Планування і формування персоналу підприємства.....	18
10 Тема 10 Організація та нормування праці на підприємстві.....	19
11 Тема 11 Планування продуктивності праці на підприємстві. Зовнішні та внутрішні фактори зростання продуктивності праці.	22

12	Тема 12 Поняття та значення нормування праці. Види норм праці.	25
13	Тема 13 Функції заробітної плати.	27
14	Тема 14 Особливості організації оплати праці в сучасних умовах.....	28
15	Тема 15 Система доплат, надбавок та премій працівниками.....	29
16	Тема 16 Регулювання економіки – головна економічна риса держави	31
17	Тема 17 Система планування на підприємстві: стратегічне, тактичне, поточне й оперативне.....	33
18	Тема 18 Основні принципи планування. Класифікація методів планування діяльності підприємства, їх характеристика.....	36
19	Тема 19 Типовий зміст і методика складання окремих розділів бізнес-планів.....	37
20	Тема 20 Розвиток системи стратегічного планування та бізнес-планування за ринкових умов господарювання.....	40
21	Тема 21 Вироблена продукція (виконана робота, надана послуга) як конкретний продукт праці, результат діяльності виробничих та інших господарських систем.....	42
22	Тема 22 Калькуляція собівартості.....	44
23	Тема 23 Джерела і шляхи зниження собівартості продукції.....	45
24	Тема 24 Механізм ціноутворення на підприємстві.....	46

25	Тема 25 Оцінка фінансово-економічного стану підприємства.....	47
	Література	49

